

De herontdekking van Provetá

UITBUNDIGE NATUUR, VROOM VISSERSVOLK EN VERTIER OP BRAZILIAANSE ILHA GRANDE

Hans Veltmeijer

REPORTAGE

Maagdelijk Atlantisch regenwoud, bergen, witte stranden en de afwezigheid van auto's trekken tegenwoordig drommen (eco)toeristen naar het Braziliaanse Ilha Grande. Maar het eiland heeft ook een stille uithoek. Hier wonen bewoners die zich in hun bestaan laten leiden door een evangelicale gemeente.

Tijdens de Braziliaanse zomer, tussen december en maart, zijn de boten vanuit de kustplaatsen Angra dos Reis en Mangaratiba naar Ilha Grande meestal overvol. Het gros heeft als bestemming Vila Abraão, de toeristische hoofdplaats van het eiland waar het wemelt van de hotels, restaurants en uitgaansgelegenheden. De plaats heeft zich stormachtig ontwikkeld sinds in 1994 de grote gevangenis op Ilha Grande voorgoed sloot en toeristen mondjesmaat werden toegelaten.

Voordat het eiland dienstdeed als politieke –en later gewone– gevangenis, kende het een turbulente geschiedenis waarin de Tamoio-indianen, Portugezen, piraten, smokkelaars en slavenhandelaren een hoofdrol spelen. Nu is het gehele eiland een beschermd natuurgebied en delen staan zelfs onder streng toezicht of zijn geheel of gedeeltelijk verboden voor zowel bewoners als toeristen.

De gevolgen van de lange isolatie en de huidige aandacht voor het milieu zijn direct waarneembaar wanneer na anderhalf uur varen de indrukwekkende contouren van het eiland in zicht komen. De grillige, bergachtige kustlijn is bedekt met tropisch woud.

Bij Vila Abraão steekt de rotspunt van de Pico do Papagaio boven het landschap uit. Er gaat, voor de gevorderde wandelaar, vanuit deze plaats een mooi 11 kilometer lang pad naar de bijna 1000 meter hoge bergtop. Net zoals er vanuit het dorp een pad loopt naar het hagelwitte, brede zandstrand van Lopes Mendes, een van de circa hon-

derd stranden op het eiland en in Braziliaanse reisgidsen steevast aangeduid als „het mooiste strand van Brazilië“.

De paden behoren tot de zeventien „trilhas“, wandelroutes die op het autoloze eiland zijn uitgezet. Ook op de zuidwestpunt van Ilha Grande zijn wandeltochten uitgezet. Die worden echter door veel minder mensen bezocht. Provetá is hier met bijna 3000 inwoners het dichtstbevolkte plaatsje, alleen niet dankzij horeca-uitbaters en buitenlanders. Hier woont vrijwel uitsluitend vroom vissersvolk.

Evangelisten

Tientallen vissersboten liggen voor anker in de diepe baai. Een drijvende dode pinguïn illustreert een ecologisch en economisch probleem in dit eldorado voor duikers en snorkelaars: grote industriële visserij bedreigt het inkomen van de lokale vissers en neemt allerlei beschermde vis- en diersoorten als bijvangst mee.

Provetá heeft een twijfelachtige reputatie onder toeristen verworven, sinds een pastor de bevolking oproep om de op het strand kamperende buitenstaanders „met aanstootgevende badkleding“ te weren. Dat is alweer vele jaren geleden, maar die echo galmt nog na. Waar kleinere plaatsjes volop overnachtingsmogelijkheden bieden, mits toegestaan door de milieuwetten, is er in het 'grote' Provetá welgeteld één klein hotel annex camping.

Pousada Toca dos Meros bevindt zich aan het uiterste einde van het strand. De uithoek wordt door de evangelicalen –85 procent van de bevolking– gemedend en als „plek van verderf“ aangeduid. „Wij zitten hier nu al achttien jaar maar worden nog steeds als vreemden aangekeken“, verklaart mede-eigenaresse Gleise Telles.

In de pousada wordt namelijk, in tegenstelling tot elders in Provetá, wel bier geschonken, Braziliaanse dansmuziek gedraaid en vrouwen zijn er welkom. De plek trekt behalve toeristen ook jongeren die het geloof vaarwel hebben gezegd en een ander leven zijn gaan leiden. Ze zijn verslaafd geraakt

■ **Het Braziliaanse eiland Ilha Grande heeft ook een stille uithoek. De bewoners hier laten zich in hun bestaan leiden door een evangelicale gemeente.**

Foto's Hans Veltmeijer

aan de drugs, die worden aangevoerd vanaf het vasteland. De jeugdige vissers zijn er veelal mee in aanraking gekomen in de havenstad Angra dos Reis. Bij Telles kunnen zij hun verhaal kwijt. „Ze blijven ondanks het drugsgebruik keihard werken en meestal houden ze dat leven een paar jaar vol. Dan truwen ze en keren terug naar de kerk“, neemt zij waar.

Praia do Aventureiro

De visser die ons terugbrengt van het strand van Aventureiro naar Provetá kan erover meepraten. „Ik ben tussen mijn 18e en 22e aan de cocaïne verslaafd geweest“, vertelt de veertiger terloops, wanneer hij met zijn gammele houten

boot de hoge golven van de open Atlantische Oceaan trotseert. We zijn net op tijd, de dagen erna zou een overtocht vanwege het onbestendige weer niet meer mogelijk zijn.

Aventureiro ligt een steile klim en dito afdaling verwijderd van Provetá. De anderhalf uur durende wandeling, voor wie doorstapt, is er een met prachtige vergezichten en leidt over smalle paden door uitbundig tropisch oerwoud. De zon is onbarmhartig. Het ijsskoude water dat nu en dan uit de rotsen sijpelt is een welkom geschenk van de natuur.

■ **Het evangelicale kerkje in Provetá staat er inmiddels bijna zeventig jaar.**

Bij de afdaling meer moois. Na van het ruime aanbod zeldzame dieren slechts een eekhoorn te hebben gespot, kruisen nu een flinke anaconda en een grote leguaan ons pad. Dan glinstert het witte 600 meter lange Praia do Aventureiro door de bomen. Ook dit strand behoort volgens de Braziliaanse classificaties tot de tien mooiste van het land, en dat is niet overdreven.

We betreden een andere wereld, met kleine campings en knusse eettentjes in het groen tussen strand en bergen. Geen hotels of pousadas, dat is verboden in dit gebied dat tot een extra beschermd biologisch reservaat behoort. Ook geen evangelicale gemeente hier, wel een schattig klein, wit kapelletje.

Het beeldmerk van dit strand is de kromgegroeide kokosboom die in een hoek van het strand staat. Verboden om op te zitten, vermeldt het bordje erbij. Vanaf een steiger bij de rotsen verkennen snorkelaars de rijke onderwaterwereld.

Kleurrijke jurken

In Provetá verblijven we in een gehuurd huis, de eigenaresse probeert zo het toerisme aan te zwengelen en te concurreren met de enige pousada. De laatste is echter veel mooier gelegen, aan het strand, en alleen al daardoor te prefereren. Ook voor een maaltijd is de pousada het beste adres.

De huisvrouw die speciaal voor ons ging koken en een kamer van haar woning tot eetzaal omtoverde, verrast ons de eerste avond met drie soorten verse vis, op originele wijze bereid. Maar het is jammer wat zij de volgende dag met de inktvissen uithaalt. Volgestouwd met cassavemeel, gefrituurd en ijskoud geserveerd wordt deze lekkernij een zware bevalling.

Een kopje koffie drinken 's middags? De eigenaresse van de enige bakkerij heeft er geen zin in, koffie maakt zij alleen 's ochtends. Ook geen souvenirwinkelletjes, bootiekjes of bonte straatverkoop. En de vrouwen baden op zaterdag in zee met hun kleren aan. Soberheid troef in dit Brazilië, dat de reisfolders niet haalt. Pas in 2001 werden de lampionnen vervuld voor elektriciteit, dankzij de inspanningen van de evangelicale gouverneur Anthony Garotinho van de deelstaat Rio de Janeiro.

Tegen halfacht 's avonds loopt het plaatsje uit. Niet voor vermaak. Mannen in pak en vrouwen in kleurrijke jurken en op hoge hakken begeven zich naar het grote kerkgebouw van de Assembleia de Deus op het dorpspleintje. Evangelicale liederen schallen door de straten. Het protestantisme is al jaren sterk in opkomst in geheel Brazilië, maar Provetá lijkt hierin het voortouw te nemen.

Wie op zo'n moment een pizza wil eten op in het enige restaurant, moet de luidruchtige preken van de pastor voor lief nemen. „Ook de zieken zullen wij van hun kwalen genezen“, nodigt hij uit. Een Braziliaans echtpaar dat in het begin van de vorige eeuw met zijn pasgeboren baby in een kano de oversteek maakte vanaf het vasteland, legde de wortels voor het nu rotsvast verankerde protestantisme in Provetá. Toen bleek dat de twee pioniers een oude visser van zijn hoofd pijn verlost, was de aanvankelijk argwanende spaarzaam bevolking om. De kerk staat er inmiddels bijna zeventig jaar en het katholicisme lijkt voorgoed weg uit Provetá.

Wilde ananas

Sinds de oproep van de voorganger lijkt het toerisme eenzelfde lot beschoren. Tot onvrede van veel bewoners. „Het is jammer. De toeristen voelden zich niet meer welkom en gingen naar Abraão en Araçatiba. Anders hadden wij hier nu al tien jaar een toeristische infrastructuur gehad“, zegt gids Thiago dos Passos Martins. Hij is geboren en getogen in Provetá, nadat zijn vader er als visser vanuit Rio de Janeiro belandde.

We zijn met hem onderweg naar Araçatiba, over een ander junglepad, trilha nummer 7. Het pad van 4,5 kilometer –volgens het bordje– is minder steil dan dat naar Aventureiro, maar de regenval heeft het kleipad spekglad gemaakt. De tocht voert ditmaal langs een kleine waterval, een houten bruggetje over „de rivier van de kinderen“ en een verscholen indianenhut waar de Portugezen hun etenswaar opsloten. In het bos groeit volop wilde ananas en een strook gras is het leefgebied van de volop zichtbare „transparante vlinder“.

Bijna twee uur en enkele valpartijen verder arriveren we bij een intiem strand. Hier geen bewoning, slechts de resten van een sardinefabriek. De volgende baai heeft wel van alles te bieden: een groot strand, kleine restaurants met veel zeevruchten op de menukaart, pousadas en een ijssalonnetje.

Een weg is er niet in Praia Grande de Araçatiba, het strand is de enige verbinding. Wanneer de boten Provetá niet mogen verlaten, bieden de relatief rustige wateren tussen Araçatiba en het vasteland een goede alternatieve aankomst- en vertrekplaats voor bezoekers van dit deel van het eiland. Wij hadden geluk, want na dagen stilte voer vissersboot Fernando Abreu weer uit. Op dat moment lijken Provetá en de toerist elkaar weer gevonden hebben: de muziek klinkt al huiselijk en bewoners en de vertrekkende bezoekers wensen elkaar een snel weerzien toe.

